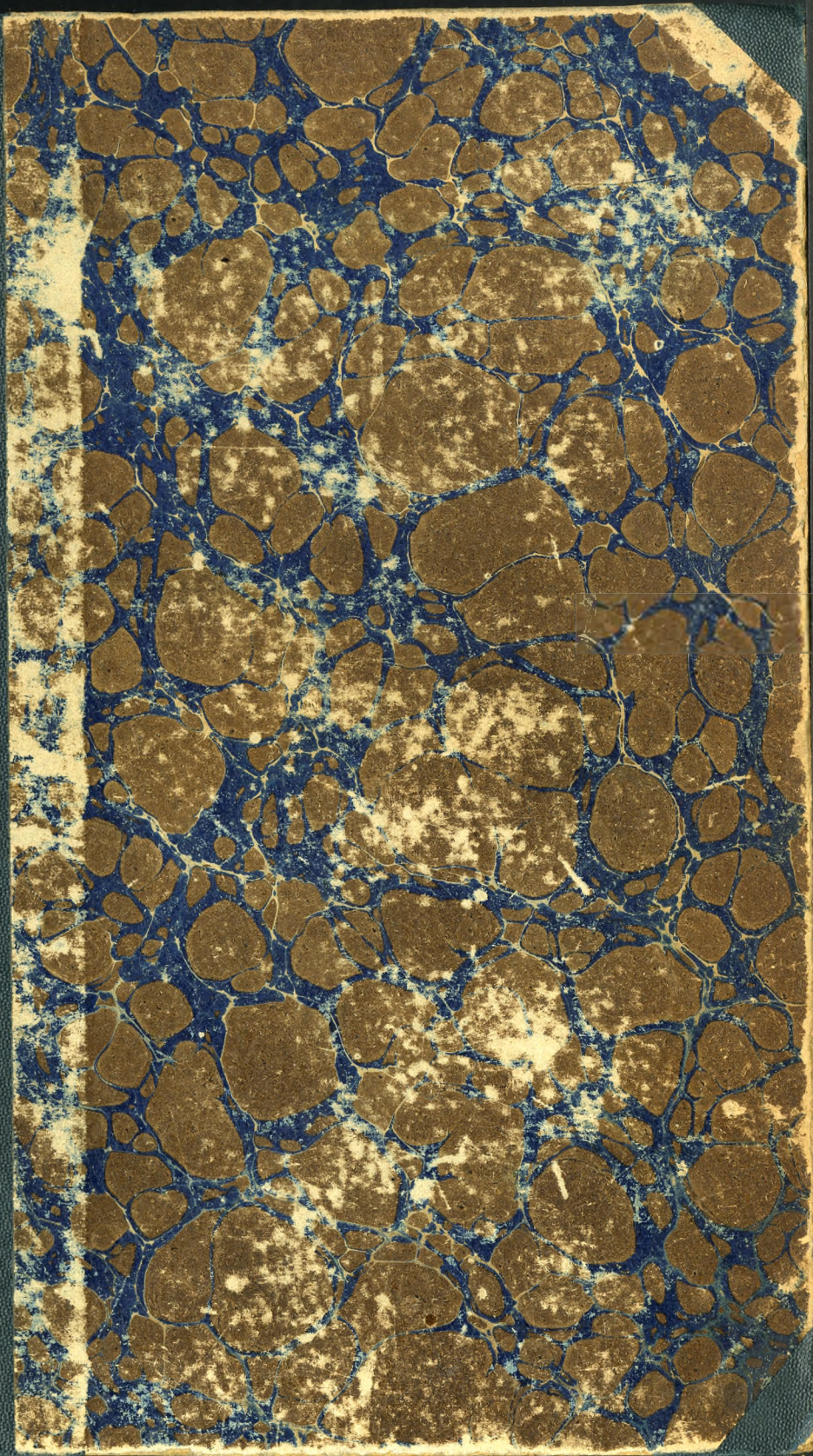

Politikai
röpiratok.

149.

149
1320 4.

A SÁROSPATAKI JOGTANÁRI KAR VÉLEMÉNYE

A NAGYMÉLTÓSÁGU MAGYAR KIRÁLYI VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI
MINISZTERIUMNAK

A JOGAKADÉMIÁK UJABB SZERVEZÉSE TÁRGYÁBAN

(FÖTISZTELENDŐ ÉS NAGYSÁGOS)

KUN BERTALAN

szuperintendens és királyi tanácsos urhoz

*folyó évi május havában 12,917. szám alatt intézett átirata s az
ujabb szervezetet magában foglaló szabályrendelete felett.*

Intézve

*a tiszáninneni főtiszteletű és tekintetű egyházkerületnek Sáros-
patakon 1874. július 9-én s következő napjain tartott közgyűléséhez.*

Kézirat helyett.

Főtiszteletű s tekintetű egyházkerületi közgyűlés!

Főtiszteleendő és nagyságos *Kun Bertalan* szuperinten-
dens és királyi tanácsos ur, egy a folyó év június 25-én
kelt főgondnoki hivatalos levele kíséretében, a nagyméltó-
ságu magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztérium-
nak a közvetlen hatósága és felügyelete alatt álló királyi
jogakadémiák és katolikus joglyceumok új szervezésére
vonatkozó szabályrendeletét főiskolánk akadémiai igazgató-
jához áttévén, egyidejűleg utasítá az akadémiai igazgatót,
hogy a jelzett szabályrendeletet a jogi szaknak átadván, an-
nak tanárait hívja fel ama szabályzat beható tanulmányozására
és arra, hogy e kérdésekre: mennyiben tartozik ama szabály-
rendelet jogakadémiánkra? szükséges és üdvös-e az ahoz való
alkalmazkodás? nem sérti-e a szabályrendelet a hitfelekezet ön-
kormányzati jogát? nézetét a legközelebb Sárospatakon tartandó
egyházkerületi közgyűlés elé terjeszse.

A megbízatás, több oldalról szükségelvén annak tárgya a megvilágítást, már magában véve sem volt könnyű, de valóban nehezzé lett részint az idő rövidsége, részint azok miatt, mert a tanév végén a tanári teendők különben is nagyon össze szoktak halmozódni. Azonban mindezen nehézségek dacára a felhívott jogtanári kar készséggel megindítá saját körében a „szabályrendelet“ felett az eszmecserét, s annak eredményét van szerencséje a következőkben tisztelettel juttatni a főtiszteletü és tekintetes egyházkerületi közgyűlés elé.

A nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak, főtisztelendő és nagyságos Kun Bertalan szuperintendens és királyi tanácsos urhoz 12,917. szám alatt küldött átiratát, s az ahhoz mellékletül csatolt szabályzatot először is *az alkotmányosság és a fensőbb oktatás szempontjából* vettük vizsgálat alá. S már itt mindjárt jeleznünk kell, hogy *főként alkotmányos szempontból nem helyeselhetjük azon ösvényt*, melyre a nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztérium lépett, a jogakadémiák reformja érdekében.

Mielőtt azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiájának átirata tartalmát s mellékletét alkotmányunk szempontjából megitélnők, legyen szabad a következő s minden alkotmánybarát által vallott igazságot felemlitenünk és hangsúlyoznunk.

Allamban, melynek körében az alkotmány nem csupán frázis, hanem élő valóság, normális körülmények között sohasem szabad a kormányhatalomnak szabályrendeletekkel az alkotmány alapköveit, az alaptörvényeket megbolygatni, megsérteni.

A nagyméltóságú magyar királyi közoktatásügyi minisztérium 12,917. számú átirata ezen alkotmányos alapelvbe ütközik; mert midőn abban hivatalos rejtélyességü és épen azért erősebben és szelidebben is értelmezhető kifejezésekben arra hívja fel a protestáns hitfelekezeteket, hogy jog-

akadémiákat a királyi jogtanodák és katolikus joglyceumok új szervezésére vonatkozó szabályzatnak megfelelő módon rövid két hó alatt szervezzék, ellenkező esetben jogi tanintézeteik hallgatójaikat államvizsgák letehetésére nem képesíthetik és azok mellé régibb minőségekben államvizsgálati bizottságok sem szervezhetők, valósággal megbolygatja, megsérti az 1791. 26. törvénycikket, a magyar alkotmánynak egyik alaptörvényét, melyben a protestánsoknak a becikkelyezett bécsi és linci békekötésen sarkaló jogállapota részletesen és közelebbről meghatározatik.

A most idézett alaptörvény 5-ik §-a szerint a protestánsoknak joguk van *alsó-, közép- és felsőbb iskolákat felállítani*. Ugyancsak a most említett törvényes helyen kimondatik az is, *hogy kivéve a vallási szakot, az országos törvényben megállapított tanulmányi rendszer a protestáns hitfelekezetek iskoláit illetőleg is kötelező erővel fog birni*. Világos tehát, alkotmányos szempontból tekintve a dolgot, hogy *egy nem országos törvényen, hanem egy magából a kormányból egyoldalulag kiindult szabályrendeleten nyugvó tanulmányi rendszer, a két protestáns hitfelekezet sem alsó, sem közép, sem felsőbb tanintézeteit nem kötelezheti s annak el vagy el nem fogadásától nem tétethetik függővé azok tanintézeteinek nyilvánossága*.

És a nagyméltóságu magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztérium mégis a folyó év május havi szabályzatán alapuló tanulmányi rendszer elfogadásától teszi függővé a protestáns jogakadémiák publicitását. *És a midőn ez tény: tévedünk-e akkor, midőn eljárását a protestáns jogakadémiákkal szemben alkotmánysértőnek nyilvánítjuk*.

Bizonyára a magyar protestáns egyház, mely az idő követelményeinek mindenkor megfelelő jogakadémiáival majdnem száz esztendeje hogy szolgálja a magyar nemzetiség és jogászai műveltség ügyét, még ha alaptörvényben nem gyökeredznék is azon joga, hogy a magyar közmivelődés

érdekében tényezőkről gondoskodhassék, még akkor is nagyobb kiméletet várhatott vala a magyar felelős kormánytól. Igen, a magyar felelős kormánytól, melynek soha sem lehet az feladata, hogy *alaptörvényeket törjön össze s a társadalmi tevékenységet megszüntesse, vagy épen tönkre tegye, hanem inkább az, hogy amazokat úgy a felülről mint alulról jövő mindennemű megtámadtatások ellenében megvédje, emezt pedig fejleszse, irányozza és ápolja.*

Az ut, melyen a nagyméltóságú magyar királyi vallás-és közoktatásügyi minisztériumnak kelle vala a kérdéses ügyben eljárni, mindenki által ösmeretes. *Ez a törvény utja. A jogakadémiákra vonatkozólag sem ösmerünk és ösmerhetünk el e tekintetben kivételt. És ez az ut nemcsak hogy tiszta és világos, hanem már tört is. Törtté tevé azt államférfaink és társadalmi bölcsészeink egyik legnagyobbika, b. e. báró Eötvös József, közoktatásügyi minisztersége idejében, a népoktatási törvény alkotása által. Miért nem amaz utat, az egyedül helyes utat, miért nem ama dicső példát követé tehát közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiája is?! Hiszen a törvény útján babérul a nemzet áldását arathatja az államférfiu, míg az absolutismus útján megérdemlett jutalmul nemzeti felháborodást és nyughatatlanságot.*

De talán állami körülményeink nem engedik meg miniszter ur ő excellentiájának a törvény útjára lépést? Talán újra a török darabolta szét hazánkat?! Talán nem lehetett törvényes országgyűlést összehívni, a dolgot pedig tovább halasztani nem lehetett a nemzet nagy kára nélkül. Nem, épen nem így áll a dolog. Török, tatár nem pusztított s nem szaggatta darabokra hazánkat. Törvényes országgyűlésünk a szabályrendelet kelte idejében is ott ülésezett országunk fővárosában s épen azon időben panaszkodott, hogy nincsen dolga, teendője, pedig már akkor közkezen forgott azon törvényjavaslat is, mely jövendőben szabályozza a közoktatás ügyének jogi ágát is, és a mely —

mellesleg legyen megjegyezve — szerényebb követelményekkel lép fel a jogakadémiákkal szemben, mint a vitás, a neheztelt szabályrendelet.

Mindezeket tudva, nem tudjuk belátni, mik lehettek azok a sürgető okok, melyek közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiáját arra birták, hogy oly rohamosan és pedig mint már láttuk, az alkotmány nem minden megsértése nélkül, szabályrendeletileg szervezze és szerveztesse jogakadémiáinkat.

Közoktatásügyi miniszter ur excellentiája köztudomás szerint már régóta foglalkozik azon tudományi rendszerrel, mely e folyó évi május havában kiadott szabályrendeletben öltött testet magára; *de az országos felelősséget nélkülöző mintegy 30—35 milliónyi tanulmányi alap nem szolgáltatván elégséges anyagi erőt ama tanulmányi rendszer életbeleptetésére, annak keresztülvitelére mindaddig el nem határozá magát, mignem a hiányzó mintegy 32000 forintnyi összeget a római katolikus főpapság nagylelkűségéből meg nem nyeré. Ezt tudva, bátran kérdésbe tehetjük, közoktatásügyi miniszter ur miért engedett meg magának oly hosszú időt az általa inaugurált tanulmányi rendszer életbeleptetéséhez szükséges anyagi erők megszerzésére, a midőn nekünk ugyanazon célból alig ad meg két havi időt, a mely ha elegendő is az öneszméledésre, de nem azon sok teendő elvégzésére, mely jogakadémiánk újra szervezéséből válnainkra nehezedik; nem még azon esetben sem, ha az azokhoz megkívántató anyagi erő, a pénz, készletben volna, miután több szuperintendencia gyűléstartásának ideje egészen más időszakra esik, mint a melyet a meggondolás és elhatározásra a szabályrendelet kijelöl?*

Alkotmányos és parlamentáris felelős kormánygyal bíró államban a minisztereknek minden tényéhez, melylyel az állami vagy társadalmi életet érintik, hozzá lehet szólni: kérjük azért még azt is, ha a magyar államnak csakugyan vannak jogakadémiái, kíségités végett miért folyamodott miniszter ur ő excellentiája a római katolikus főpapsághoz

és miért nem az államhoz? Hiszen az eljárás bármely ovatossággal eszközöltetett is, csak öregbiti azon viszony kuszáltságát, mely a magyar állam és a magyar római katolikus egyház között még ma is fennáll, melynek tisztázása végett olykor-olykor ha elindulunk is, kevés idő múlva újra visszahuzódunk s a dolgok maradnak továbbra is épen oly zavarban, mint voltak azelőtt.

Ha vannak a magyar államnak jogakadémiái, tartsa fenn azokat saját erejéből, állami alapokból. A házról-házra járás sérti és aldássa az állam szuverenitását. A keresett nagylelkűség fillérei csak is végszükség idejében vehetők igénybe pirulás nélkül az állam által. Azoknak továbbra is a társadalom jóvedelmi forrásául kell maradniok.

Igy vélekedvén a főtisztelendő szuperintendens urhoz intézett 12,917. szám alatt intézett közoktatásügyi miniszteri átirat és melléklete tárgyában, természetesen a jog és alkotmány szempontjából ily indítvánnyal kellene fellépünk a főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés előtt:

Miután a nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak főtisztelető szuperintendens urhoz folyó év május havában 12,917. szám alatti átirata s annak a jogakadémiák új szervezetét tartalmazó szabályrendeleti melléklete a magyar protestánsok jogkörét és jogi állását szabályozó 1791. 26. törvénycikket, mint a magyar alkotmánynak egyik alaptörvényét érzékenyen érinti: méltóztassék a szabályrendeletet egyszerűen tudomásul venni, jogakadémiánk berendezését illetőleg arra meg sem mozdulni; hanem annak érvénytelensége tárgyában az országgyűléshez felírni s a koronás királyhoz folyamodni.

De miután mi azon hitben is élünk, hogy a közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiájának kérdéses átirata s mellékelt szabályrendelete, a magasabb tanügy egyik ága iránt táplált tulságos szeretetből és szerfeletti jóakaratból is származhatott: amaz indítvány helyett a következő nézetet

vagyunk bátrak a főtiszteletü egyházkerületi közgyűlés figyelmébe ajánlani.

Méltóztassék a főtiszteletü egyházkerületi közgyűlésnek egyfelől a kérdéses és neheztelt miniszteri iratokat a jogakadémiaák fejlesztésére vonatkozó indítványi alakzatokul s azok tartalmát egyszerű indítványul tekinteni s a mi az indítványban használható, felhasználni, másrésről pedig a közoktatásügyi minisztériumnak, szeretjük hinni, tulságos buzgóságból eredett alkotmányellenes eljárása alkalmából az országgyűléshez felírni s egy a fensőbb oktatást szabályozó törvény mielőbb megalkotására felhívni; ezzel egyidejűleg a közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiájához is egy felterjesztést intézni, abban eljárása ellen tiltakozni s kifejezni, hogy a mit egyházkerületünk a mellékelt és tudomsóvetel végett felterjesztett jogakadémiai újabb tanulmányi rendszerünk bizonyossága szerint a jog és államtudományi szakképzettség fejlesztése érdekében ez alkalommal is tön, annak eszközlésére nem a miniszteri átirat és szabályrendelet, hanem azon szeretet által ösztönöztetett, melyet a szelesebb és mélyebb tudományos képzettség iránt mindenkor melengetett és ápolit lelkében. Kijelentvén végül azt is, hogy el nem ösmerheti a kormányhatalomnak azon jogát, mely szerint szabályrendeletekkel új tanulmányi rendszert oktrojálhasson egyik vagy másik rendü és rangu iskoláinkra, sőt annak csak megkisértését is az alkotmánynyal és közmorállal ellenkezö ténynek tekinti és fogja tekinteni.

Ezen alázatos indítványunkra hívjuk fel egész tisztelettel a főtiszteletü s tekintetü egyházkerületi közgyűlés figyelmét. Nem harcra kihívás ez a kormányhatalommal szemben, mert harcot a kormánynyal hazánk jelenlegi siralmas állapotában s jogakademiánk vitális — érdekeinek legalább a harcvégeig — kockáztatása nélkül nem ajánlhatnánk. Hanem indítványunk oly természetü, mely egyrésről kifejezi, hangsulyozza a protestáns egyház alaptörvényeken nyugvó jogait, igazait; másrésről pedig kifejezi azt is, hogy mi továbbra is

akarjuk és tudjuk is a nemzetiség és a nemzeti közmívelődes szent ügyét szolgálni s az ide vonatkozó jogainkat senkinek nem engedjük megkerülni, annál kevésbé bolygatni és megsérteni.

Indítványunk továbbá olyan, mely jogakadémiánk életfonalának szakadatlan továbbfolyását biztosítja. Mert ha a statusquo mellett maradunk: azaz, addig mig az országgyűlés helyeslő vagy kárhóztató ítéletét a közoktatásügyi miniszteri intézkedés felett kimondaná, semmit nem teszünk: tanulmányi rendszerünkkel a jog és államtudományi karok számára meghatározott tanulmányi rendszerhez nem alkalmazkodunk: jogakadémiánkknak már a jövő iskolai évben szünetelni kell. Mert leendő első és másodéves joghallgatóinknak mostani tanulmányi rendszerünk alapján nyert bizonyítványai érvénytelenek lesznek s azok alapján a jogi vagy államtudományi szaktanfolyamra egyetlen állami tantézetbe sem vétetnek fel. Leendő harmadéves joghallgatóinknak pedig eleve meg kell mondanunk, hogy hagyjanak itt minket, kerekedjenek fel máshova; mert mi a neheztelt szabályrendelet sorsának eldőlése idejéig az ügyvédséghez, a bírói és kormányzati állomásokhoz mint életpályákhoz szükséges iskolai igazolványokat jogérvényesen ki nem állíthatjuk.

Bizonyára, ha gondolhattuk volna, hogy a jövő iskolai év elejéig a közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiájának újabb intézkedése országos törvény által helyettesíthetnének; vagy hogy az országgyűlés most az ügyvédséget szabályozó törvény megalkotása után is ama szabályrendeletet, melyet a király ő Felsége előleges jóváhagyásával tett közzé, az illető minisztérium által visszavonathatná s a statusquo melletti maradásra utasíthatná: akkor megmaradtunk volna első indítványunk mellett. Ámde miután állami körülményeink s országgyűlésünknek, mondhatni állami életünk fenmaradását vagy megsemmisülését igen közlelről érintő teendőinek sokasága miatt sem az egyik, sem a másik eset nem gondolható: gondoskodnunk kellett egy országos tör-

vény létrejöveteléig is a megélhetésről, főiskolánk jogakadémiája életének szakadatlan folytatását biztosító oly módokról is, melyből jogaink feladására ne lehessen következtetni.

Azért tehát azon második indítványunk tételéért s annak elfogadása iránt kifejezett kérelmünkért mentsen ki minket azon jó akaratumk, hogy mi a sárospataki jogakadémiát még és már a jövő iskolai évben is új szervezetében élni szeretnők látni; mert csak ideiglenes szünetelésből is könnyen halála következhetnék be.

De nemcsak politikai, alkotmányos, hanem tudományos szempontból is van kifogásunk a nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a jogakadémiák újabb berendezését tárgyazó szabályzata ellen.

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy mi nem tudjuk kitalálni az okot, a miért a közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiája az eddigi kir. jogakadémiák helyett és azok régebbi helyein jog- és államtudományi karokat rendezett be. A decentralisatio, az állami tanintézetek helyesebb szétszátása elvének nem tett eleget, mert a jog- és államtudományi karok csak a jogakadémiák régebbi helyein maradnak. A tudományosság magasabb kivánalmainak is a jogi- és államtudományi karok szervezése által csak részben tett eleget; mert a nemzeti műveltség magasabb igényeinek kielégítése végett bátrabb, merészebb lépést kelle vala tenni: jelesen a 4. királyi jogakadémiából s annak alapjaiból egy új, a tudományos műveltség messze világító harmadik tornyát, egy harmadik magyar egyetemet kell vala felépítenie, állami erőnkhez mérten egyelőre legalább két, jelesen bölcsészeti és jogi fakultással.

A jog- és államtudományi karok számára megállapított tanulmányi rendszert is lehetetlen megjegyzés nélkül hagynunk.

A közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiája által szervezett jogintézetek — fakultások s azokban még sem érvényesítheti magát sem a tanítás, sem a tanulás szabadságának elve,

Mert bizonyára az, hogy a kötelezett főtantárgyakon kívül special-kollégiumokra és oly szakokra, melyekre külön tanszékek nem rendszeresítettek, a két magyar egyetem által habitált magántanárok is feljogosíthatók előadásokra, tanítási szabadságnak komolyan nem nevezhető; valamint nem mondható tanulási szabadságnak az sem, hogy a második év bevégeztével szabadságukban fog állani a jogtanulóknak céljuk szerint akár a jogi, akár az államtudományi szakot előbb hallgatni.

Hiánya még a tanulmányi rendszernek az is, hogy mint maga a szabályzat mondja: *a jogi- és államtudományi karok mellé tervezett két bölcsészetszaki, jelesen a bölcsészeti és történelmi tanszékektől egyelőre eltekintetik, más szóval: ama két tanszék rendszeresítése és betöltése boldogabb időre halasztatik s ama tudományok a magántanárok keresletére bíznak.* Lesz tehát a jog- és államtudományi kar legalább egy ideig *sinlődő fatörzs*, mert gyökerei nem hathatnak le, nem ágazhatnak szét tápláló talajba.

A tanulmányi rendszer egyik gyengesége az is, hogy körébe föl nem vétetett az *összehasonlító jogtudomány*, mely a jogtanulókat a különböző nemzetek között megvalósított jogelvek combinatív megismerésére képesítené. Bizonyára, ha befolyásunk lett volna a tanulmányi rendszer megállapítására: a bevett tudományok közül kihagytuk volna az *európai jogtörténetet s kevesebb órát adandottunk volna az oszt-rák-maganjognak*, csakhogy az összehasonlító jogtudománynak helyet csináljunk; mert e tudomány nélkül, különösen a jogtudományi szaktanfolyamnak nincsen koronája.

De midőn mi a mondottakban a királyi jog- és államtudományi karok új tanulmányi rendszerének árnyoldalát feltüntetjük: *illő, igazságszeretelűnknek megfelelő, hogy annak fenyoldalára is rámutassunk.*

Kétségen kívüli dolog, hogy a királyi jog- és államtudományi karok, főként ha azokban az összehasonlító jog-

tudomány részére is tanszék rendszeresítettik, ha a bölcsészeti szakai tanszékek is kompetens erőkkel betöltetnek s ha a körükben tapasztalt hiányok elenyésztetnek: közmívelődési ügyünknek hatalmasabb tényezői, emeltyüi leendenek, mint a már végórájuk felé siető királyi jogakadémiák voltak. Mert:

a) *Hallgatójaik életéből a 4 évvel épen elegendő időt foglalnak le a végett, hogy őket a jog- és államtudományok ma már igen széles mezején eredményesen meghordozhassák.*

b) *Mert a tanárok részére önálló buvárkodást, a tanítványok részére pedig a szakképzettség megnyerhetését lehetőleg jól biztosítják. Végre*

c) *Mert a vizsgálatok, melyeknek hallgatójaik magukat alávetni kötelesek, körükben megnyugtatólag rendezvők el.*

S bizonyára, ha a nagyméltóságú magyar királyi valás- és közoktatásügyi miniszter ur a törvény útján kísérlette volna a jogakadémiáknak célba vett ily módu reformját, az átalakulás élességét sok részben eltompította volna.

De bármennyire nehezünkre, sérelmünkre essék is a legujabb közoktatásügyi miniszteri intézkedés, addig is, míg a fensőbb oktatásügy országos törvény által szabályoztatnék, a protestáns jogakadémiák alkalmazkodni kénytelenek az állami jogintézetek tanulmányi rendszeréhez, a következő okok miatt:

1-ör azért, *hogy az állami jogintézetekkel versenyezhesse.*

2-ör azért, *hogy a mai kor kívánalmainak megfelelő szakképzettséget nyerhessenek azokban a hallgatók, végre*

3-ör azért, *mert passiv ellenállásuk csak az elnéptelenedésből származó dicstelen halálukat eredményezné.*

Mi tehát azért, hogy a tiszáninneri ref. egyházkerület sárospataki jogakadémiája mind az állami intézetekkel versenyképes legyen, mind a nagyobb mérvű szakképzettség iránt formált követelményeket kielégithesse s ezenkívül, hogy a most jelzett gyászos sorsra ne jusson: főtisztelendő szu-

perintendens ur felhívása alapján bátrak vagyunk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés figyelmét jogakadémiánknak már a jövő iskolai évben ily módu berendezésére tiszteletteljesen felhívni.

A sárospataki ref. főiskola majdnem százéves jogi szaka emeltessék 4 évvel jog- és államtudományi karrá, a mindjárv felsorolandó tanszékekkel s mindenik tanszék az itt megszabott tankörrel:

Az első tanszék kezelje: a római jogot az institúciók szerint; az osztrák magánjogot; a magyar váltó- és kereskedelmi jogot.

A második tanszék kezelje: a magyar alkotmány és jogtörténetet; az európai jogtörténetet.

Special-kollégiumokul: Magyarország történetet; az egyetemes történetet.

A harmadik tanszék kezelje: a magyar magánjogot; peres és perenkívüli eljárást, beleértve a telekkönyvi eljárást is.

A negyedik tanszék kezelje: a magyar államjogot, közgazgatási jogot, büntetőjogot.

A ötödik tanszék kezelje: a nemzetgazdaságtant, egyetemes pénzügytant; a magyar pénzügyi törvényeket.

Special-kollégium: az államszámviteltan.

A hatodik tanszék kezelje: a jog- és államtudományok enciklopédiáját; a politikát. A magyar monarchia statisztikáját.

Special-kollégium: egyetemes statisztika.

A bányajog mint special-kollégium előadásáról a jogtanári kar köteles gondoskodni.

A bölcsészeti szakból a bölcsészet tanára, mint most is, előadná a jogbölcsészetet.

A teológiai szakból, mint most is történik, segélyül jönne az egyházjog előadásával az egyházjog tanára.

A főiskolai orvos special-kollégiumul előadná a törvényszéki orvostant.

Ezekon kívül a 6 rendes jogtanárnak kötelessége leend

időközönként törvényszabta 10 óráján felül egy heti órászámmal valamely special-tárgy felett publikumot tartani, úgy hogy minden félévben legalább két ily publikum forduljon elő a leckerendben.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Jogakadémiánk hat rendes tanárral s a más fakultásokból vett segélylyel, a tudományoknak általunk tett szétosztásával jog- és államtudományi karrá szervezhető. S a körében alkalmazott munkamegosztással tanárai nem pusztán előadó tanárok lehetnek, hanem egyszersmind a tudomány világának önálló buvárlói is. Hallgatójai pedig megszerezhetik maguknak oly mérvben, mint a minőben a mai kor megköveteli, mindazon ösmereteket, melyek a nálunk újabb időben megnehezedett és megnehezített jogi és közhivatalnoki pályákra szükségesek.

- És a mi általunk ajánlott berendezés nem is háritana főiskolánk pénztárára elviselhetlen terheket. Két új tanszék, azaz sajátlag csak egy új tanszék és a Felméri Lajos tanár távozta óta minde mai napig üresen álló tanszék betöltése által a helyzet uraivá lennénk.

Jogakadémiánkban két új tanszék rendszeresítését illetőleg legyen szabad megjegyeznünk, hogy e tárgyban már 1868-ban tettünk előterjesztést a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés előtt. Mert már akkor éreztük az erkölcsi felelősség azon roppant súlyát, mely a nemzet és világ előtt reánk, 3 jogtanárra, nehezedett, tanszékeink tulhalmozottsága miatt; s már akkor megjegyeztük egész tisztelettel, hogy a szellem, a lélek elvégre is elernyed a sok teher alatt s nem lesz képes elől, annyival kevésbé előre repülni.

Ha azért a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés bölcsesége 1868-ik évi kérelmünk teljesítését idő- és alkalomszerűnek találná, a sárospataki főiskola úgy a mint történelmileg kifejlődött, egészben meg lenne mentve. És az áldozat, melyet a tiszáninneri ref. egyházkerület ily módon a nemzeti közmívelődés oltárára ismétleg tenne, fényes tanubizonyságot tenne arról, hogy a protestánsok nem hiu viszketegségből, hanem dicső eldődeiktől öröklött szükségérvetből tartják fel főiskoláikat s azokban a jogi szakot. Ama gondatlan beszédű és szóval hivalkodó embereknek pedig, kik a magyar jogászegylet gyűlésein, az ország házában és máshol a protestáns jogakadémiai becsületének meghurcolásában mutogatják tudományukat, kik pedig talán a prot. iskolák emlőin nőttek fel emberekké, meg kellene hajolniok a protestantismus újabban tanusított nagysága előtt.

Magáról a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter urról sem tehetjük fel, hogy örvendetes tudomásul ne venné jogakadémianknak az általunk ajánlott módon berendezését. Hiszen azon 6 óra differenciát, mely a sárospataki protestáns jog- és államtudományi fakultás és az állami ily nemű tanintézetek óraszámja között mutatkozik, bőven kárpótoljuk bölcsészetszaki órákkal, melyeket a királyi jog- és államtudományi karok legalább egy időre kénytelenek megtagadni hallgatóiktól.

És most befejezhetnők a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés elé szánt szerény felterjesztésünket, ha egy kérdés

megbeszélésének szükségessége továbbszólásra nem készítetne minket.

A kérdés ez: *Mi közünk nekünk protestánsoknak, hitfelekezetnek a jog és államtudományokhoz? Miért tegyük mi tulajdonképen azokat továbbra is gondoskodásunk tárgyává? Ott az állam. Az ő érdeke, tehát kötelessége ama tudományszakok terjesztése, fejlesztése. Neki van szüksége itélő és végrehajtó organumokra.*

Távol van tőlünk még csak gondolata is annak, hogy *a felekezeti különbségeket a tudományok terére is átvigyük: de mi a mindjárt említendő körülmények megfontolása folytán azon meggyőződésre jutottunk, hogy a protestantismusnak, különösen pedig a magyar protestantismusnak igen is van köze a jog- és államtudományokhoz.*

A feleletünket igazoló egyik körülmény ez: Zsinat-presbiteri egyházalkotmányunknál fogva vallásos közügyeink sulya nem csupán egy rend vállaira nehezül; hanem ugy egyházi mint világi férfaink szives közreműködésén, tapintatos és bölcs vezetésén nyugszik. Szükséges tehát, hogy világi férfaink, protestans társadalmunk egykori vezetői, ügyeinkkel korán megösmernedjenek; az önkormányzat gépezetével már ifju korukban az önszemlélet utján megbarátkozzanak s a küzdés fáradoalmait csupán a szellemi magasabb elégtétel kedvéért megszeressék; szóval belőlük jó protestans magyar emberek váljanak. Már pedig tény, oly tény, melyen egyhamar nem változtathatunk, hogy épen a magyar elemnek azon zöme, mely egyházi és iskolai ügyeinkben vezérszerepre van hivatva, épen a jogi tanintézetekből kerül ki.

A második körülmény ez: Jogéletünk s általában a társadalmi tudományok terén forradalom észlelhető. Jogrendszerünkben a szorosán vett nemzeti elem az ősiséggel, adományrendszerrel s több e féléllel nagy részben eltávolított. S a tudomány férfiai a nemzeti szellemben való új alkotás s az európai elem bevétele között egy részben habozva

állanak. E küzdelemben, mely talán évekig el fog még tartani, jogakadémiáink is nevezetes tényezőket képezhetnének, mind a tanszék hatalmával, mind pedig, ha kellőleg lesznek szervezve, irodalmilag is.

A harmadik körülmény ez: Hogy ha mi protestánsok megszüntetnők is fennálló jogakadémiáinkat, más hitfelekezetek abban aligha követnének. Már pedig senki sem tagadhatja, hogy mind az állam, mind a jogtudományoknak vannak olyan ágai, melyek ahoz képest vezetnek különböző eredményekre, a mint különböző felfogás szerint adatnak elő. Ily irányzatok még az államok által fentartott tanintézetekben is gyakran észlelhetők, a szerint, a mint az állam jellege változik.

Negyedik körülmény ez: Nemzeti mivelődéstörténetünk bizonyítja, hogy jogakadémiáink tudományos tekintetben a magyar társadalomnak nem voltak kevesebb hasznára; nemzetiség tekintetében pedig talán még nagyobb szolgálatot tettek, mint az ugynevezett királyi jogakadémiák, melyeknek ha nem mindenikében, de legalább többségében a tanyelv csak is 1848-ban vált magyarrá, hogy egy pár év mulva helyt adjon a legtöbb tantárgyra nézve a németnek és csak 1861. óta lett ismét magyarrá“. Végre hogy többet ne emlitsünk

megfontolandó, figyelembe veendő még azon körülmény is, hogy jogakadémiáink összedőlése esetében a protestáns tanuló ifjuság azon egész részét, mely a jogi és közhivatalnoki pályára száná el magát, két intézet kivételével *határozatlan jellemű jogi tanintézetek látogatására kényszeritenők*.

Az ismeretes főtanodai törvényjavaslatban ugyanis állami tanintézetekül vannak megnevezve *a két magyar királyi egyetem és a nagy-szebeni királyi jogakadémia*. De hogy ezek közül a pesti tudomány-egyetemhez *a római katolikus hitfelekezet is jogot tart*, kitünik abból, mert annak hittudományi kara egyedül a római katolikus egyház kifolyása s mint ilyen,

természetesen azon vallás alapján áll; kitűnik továbbá a következő eredményből is:

Az 1861-iki országgyűlés feloszlata után reánk szakadt provizorium szakában a pesti magyar királyi tudomány-egyetemen *egy tapasztalati tudomány tanszéke egy protestáns férfiú által töltetett be ideiglenesen. Ezen csak ideiglenes intézkedés ellen is a magyar római katolikus klérus akkori közlönye igen élénken felszólalt és kérdeni merészlé, mit keres ő a Pázmán Péter egyetemén? És rövid idő múlva találtak is arra módot, hogy a protestáns tanférfiu a klérikális lap indignatiója elől kitérjen.*

Hogy pedig az *ugy nevezett királyi jogakadémiák is tisztázatlan jellemű tanintézetek*: bizonyítja 1-ör a statisztika, mely tudomány minden kétkedés nélkül katolikus jogakadémiáknak nevezi azokat. Bizonyítja továbbá az, hogy közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiája főtanodai törvényjavaslatába maga sem vette fel azokat a tisztán állami jogintézetek közé; bizonyítja végre az is, hogy protestáns tanférfiak mind e mai napig tanszékeikre nem juthattak s azok fentartására a római katolikus klérus csak a minapában mintegy 32,000 forintnyi összeget felajánlott.

Az általunk előszámlált körülmények csak ismételtetik velünk azon feleletet, hogy a protestantismusnak, különösen a magyar protestantismusnak igen is van köze a jog- és államtudományokhoz. Sőt feltéttetik velünk már most azon ellenkérdést: sajátságos, konfuzus körülményeink közepett, ki merné ajánlani hitfelekezetünknek, hogy eddig is gonddalápolta jogakadémiáit adja fel?

Mi tehát mindezekért nyugodtan várjuk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés bölcs ítéletét jogakadémiánk jövő sorsa felett.

S erősen hiszszük, hogy a feltüntetett, de nem elviselhetlen áldozatot, részint hitfelekezettünk, részint a magyar közművelődés és tudományosság, részint nemzetünk, részint háromszázadosnál idősb főiskolánk jövődö dicsősége érdekében készséggel meghozandja a fenyegetett szent ügyért.

• Alázatos felterjesztésünk bezárta után tisztelettel maradunk

Sárospatakon, 1874. július 7-én.

A főtiszteletü és tekintetü egyházkerületi közgyűlésnek

alázatos szolgálói

**Antalfi János,
Emódi Dániel,
Nemes Ferenc,**

jogtanárok.

